

نگاهی گذرا به زندگی و شخصیت «قوام السلطنه»

فزون خواهی، شکست و دیگر هیچ!

جواد نوائیان رودسری
info@khorasannews.com

هر چند نمی توان نقش شرایط بحرانی کشور در پایان دوره قاجار و نیز، پس از شهریور ۱۳۲۰ هـ. ش را در دولت های مستعجل قوام السلطنه نادیده گرفت. ۵۰ بار به نخست‌وزیری رسید و ۲۱ بار به مقام وزارت دست یافت.

در میان رجال سیاسی دوران معاصر، کمتر کسی را می‌توان یافت که مانند قوام السلطنه شخصیت و رفتاری جنجال برانگیز داشته باشد. صرف نظر از دیدگاه‌های متفاوت و بعضاً متضادی که درباره او وجود دارد و نیز، بدون توجه به برخی رفتارهای نه چندان موجهش که گاه، بوی خیانت از آنها به مشام می‌رسد؛ «قوام السلطنه» سیاستمداری خودساخته و زیر ک بود. او به‌خوبی آداب و معادلات سیاسی را می‌شناخت و از آنها برای پیش بردن اهدافش، استفاده می‌کرد. «قوام السلطنه» نسبت به حکومت و صدارت، به شدت خریص بود. او سوابق خانوادگی چندان خوبی نداشت و اشتهار برادرش، «وثوق الدوله» به خیانت، به‌ویژه پس از ماجرای قرارداد استعماری ۱۹۱۹ م، این سوابق را بیش از پیش مخدوش و غیرموجه کرده‌بود، اما «قوام السلطنه» توانست از میان سیل اتهامات واقعی و غیر واقعی، به خوبی بگذرد و با سوءاستفاده از ضعف حافظهٔ تاریخی، پله‌های ترقی را طی کند و در برهه‌هایی حساس، به مقام نخست‌وزیری برسد. او نخستین حکم رئیس‌الوزرای خود را در زندان تحویل گرفت؛ اندک‌زمانی پس از کودتای سیاه و برکناری «سید ضیاء». ظاهر ا ابلاغ حکم نخست‌وزیری در زندان، برای «قوام السلطنه» شگون نداشت! با وجود تلاش‌هایی که او برای بقای حکومتش انجام می‌داد، دوران رئیس‌الوزایی، کوتاه بود و «احمد قوام» خیلی‌زود ناچار به استعفا می‌شد؛

■ **طی کردن پله‌های ترقی**
«قوام السلطنه» ورود به دربار قاجار امدیون خط‌زیبایش بود. «محمود طلوعی» در جلد نخست کتاب «بازیگران عصر پهلوی» در این باره می‌نویسد: «[احمد قوام] در بیست سالگی مناجاتی را به خط نستعلیق نوشت و تسلیم ناصرالدین شاه کرد و شاه، ضمن تقدیر و تنقد، او را به خدمت دربار پذیرفت.» اولین شغل رسمی او، ریاست دفتر «امین السلطان»، وزیر و پیشکار ولیعهد در آذر بایجان بود. «قوام السلطنه» خیلی‌زود توانست اعتماد «مظفرالدین میرزا» را جلب کند. زمانی که «مظفرالدین میرزا» به «مظفرالدین‌شاه» تبدیل شد، «قوام السلطنه» نیز به واسطه آشنایی قلیی و البته، چنان که مرسوم آن دوران بود، با چاپلوسی و تملق، پله‌های ترقی را طی کرد و در سومین سفر «مظفرالدین‌شاه» به فرنگ، همسفر او شد. «قوام السلطنه» چندی پس از بازگشت از فرنگ، دوباره رهسپار اروپا شد و این بار، سه سال در آن دیار ماند و در رشته حقوق تحصیل کرد. او پس از بازگشت، در سال ۱۲۸۴ هـ. ش، رئیس دفتر اختصاصی شاه و منشی وی شد و یک سال بعد، در ۱۴ مردادماه ۱۲۸۵ هـ. ش، فرمان مشروطیت را به امر شاه، تحریر کرد.

■ **چپاول و خیانت**
سقوط محمدعلی‌شاه و پایان استبداد صغیر، برای «قوام السلطنه» بُست و مقام‌های جدید در پی داشت. ارتباطات مخفی او با مشروطه‌خواهان، خیلی‌زود جایگاهش را در عرصه سیاسی کشور تثبیت کرد. «قوام السلطنه» تا سال ۱۲۹۶ هـ. ش، ۹ بار به‌عنوان وزیر یا معاون وزیر، در کابینه‌های مختلف حضور داشت. او ارائه کننده برخی لوایح جنجالی به مجلس بود؛ لوایچی مانند لایحه خلع سلاح مجاهدان مشروطه که فرجام تلخی را برای بزرگانی مانند «ستارخان، سردار ملی» رقم زد. «قوام السلطنه» در سال ۱۲۹۶ هـ. ش به حکومت خراسان و سیستان منصوب شد.

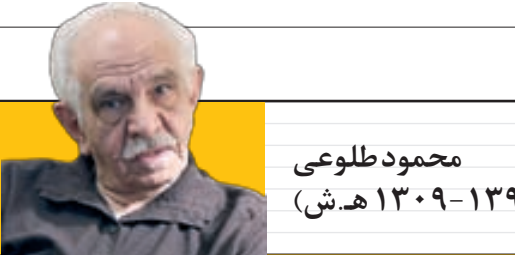
او به مشهد آمدو مسئولیت اداره آستان قدس را هم برعهده گرفت؛ مقامی که برای «قوام السلطنه»، فرصتی بی‌نظیر را برای سوءاستفاده‌های مختلف فراهم کرد. این نکته را می‌توان از وضعیت اسف‌بار مالی آستان قدس، پس از بازداشت «قوام السلطنه» توسط «محمدتقی‌خان پسیان» در سال ۱۲۹۹ هـ. ش، در یافت. به نوشته دکتر «یوسف متولی حقیقی» در کتاب «تاریخ معاصر مشهد»، در دوره «قوام السلطنه»، بدهی‌های آستان قدس رضوی به شکلی سرسام‌آور بالا رفت و حتی، بابت برخی بدهی‌ها، از محل نذورات، نزول پرداخت می‌شد.

مخالفان «قوام السلطنه» مدعی‌اند که او، از محل همین اختلاس‌ها و چپاول‌ها، چند پارچه آبادی در ناحیه لاهیجان خریداری کرد؛ موضوعی که با توجه به کارنامه «قوام السلطنه» در خراسان، اصلاً بعید به نظر نمی‌رسد. او پس از بازداشت، به تهران فرستاده شد. همه گمان می‌کردند که «قوام السلطنه» به زودی محاکمه می‌شود، اما ناگهان خبر نخست‌وزیری او در کشور پیچید. «قوام السلطنه» پس از رسیدن به نخست‌وزیری، ابتدا به تصفیه حساب با مخالفانش پرداخت. او قیام کلل «محمدتقی‌خان پسیان» را سرکوب کرد و سران افسر و وطن‌دوست و شجاع را در تهران به نمایش گذاشت. با این حال، همان‌طور که اشاره شد، دوران نخست‌وزیری «قوام السلطنه»، چندان دوام نیافت و او تنها مهره‌ای بود که می‌بایست راه را برای صعود «رضاخان» به قدرت، هموار کند.

■ **تبعید در لاهیجان**
میان «قوام السلطنه» با «رضاخان» اصلاً خوب نبود. خصیصه جاه‌طلبی و مقام‌پرستی در شخصیت هر دو آنها، مانع از دوستی و همراهی آن دو با یکدیگر می‌شد. پس از استعفاي «مشیرالدوله»، در سال ۱۳۰۲ هـ. ش و در حالی که زم‌مه‌هایی مبنی بر بازگشت «قوام السلطنه» به نخست‌وزیری، برای بار سوم، مطرح بود؛ «رضاخان» که حضور قیبر را بر نمی‌تابید، «قوام السلطنه» را مهمت به‌طرح توطئه برای به‌قتل رساندن خود کرد و به‌زندان انداخت. «قوام السلطنه» که به دلیل ارتباطش با انگلیسی‌ها، از برنامه‌های آنها برای به قدرت رساندن «رضاخان» آگاه بود، خیلی‌زود صحنه را خالی کرد و با وساطت «مشیرالدوله» از زندان آزاد شد و مدتی به اروپا رفت. با آغاز سلطنت «رضاشاه»، «قوام السلطنه» با واسطه قرار دادن «مستوفی‌الممالک» از شاه خواست به‌وی اجازه بازگشت پدر بزرگش داشت.

جناب آقای دکتر توکمان
جراح و متخصص ارتوپد
از خدمات ارزشمند و پر مهر جنابعالی و پرسنل بخش جراحی بیمارستان بنت الهدی سپاسگزاریم.
جان و تنتان سلامت باد.
۱۳۸۶-۰۸-۰۹/۹۵۱۰۸۲۱۶
خانواده های خاکسار و ابراهیم زاده بختجان

آگهی تشکیل مجمع عمومی عادی سالیانه شرکت گندم دشت مشهد (سهامی خاص)
بشمارة ثبت ۳۶۲۲۰ شناسه ملی ۱۰۱۰۳۸۶۰۵۰۷
بدینوسیله از کلیه سهامداران شرکت و یا نمایندگان قانونی آنان دعوت بعمل می آید تا در جلسه مجمع عمومی عادی سالیانه شرکت که راس ساعت ۱۵ روز سه شنبه مورخ ۱۳۹۵/۰۴/۲۲ به نشانی: تهران - خیابان ولیعصر -مقابل پارک ملت -کوچه عاطفی -پلاک ۱۰۰ تشکیل می گردد، حضور بهم رسانند .
دستور جلسه عبارت است از:
۱- استماع گزارش هیات مدیره و بازرس قانونی شرکت
۲- بررسی و تصویب ترازنامه و حساب سود و زیان سال مالی منتهی به پایان اسفند ۱۳۹۴
۳- انتخاب بازرس اصلی و علی البدل شرکت
۴- انتخاب روزنامه کنیرال انتشار
۵- سایر مواردی که در صلاحیت مجمع می باشد .
هیئت مدیره شرکت گندم دشت مشهد (سهامی خاص)
۱۳۸۶-۰۸-۰۹/۹۵۱۰۸۲۱۶

به کشور را بدهد. «رضاشاه» این اجازه را به شرط عدم مداخله «قوام السلطنه» در امور سیاسی، به هر شکل ممکن، پذیرفت. به این ترتیب، او به ایران بازگشت، اما این بار، برای ۱۵ سال، ناچار به مهار حس جاه‌طلبی خود شد و سرش را با املاکی که در لاهیجان به دست آورده بود، گرم کرد.

■ **فرصتی برای فزون خواهی**
با تبعید «رضاشاه» به جزیره «موریس» و اشغال ایران توسط متفقین، «قوام السلطنه» به صحنه قدرت بازگشت. او می‌خواست دوباره نخست‌وزیر شود؛ به همین دلیل، تا توانست از دولت «فروغی» بدگفت و زیرپای او را خالی کرد. انگلیسی‌ها که به «قوام السلطنه» علاقه داشتند و از طرفی تداوم حضور «فروغی» در مقام نخست‌وزیری را ضروری نمی‌دانستند، ترتیب نخست‌وزیری «قوام السلطنه» را دادند و او پس از ۲۰ سال، دوباره نخست‌وزیر ایران شد. «قوام السلطنه» که در مجلس پایگاه چندانی نداشت، در صدد انحلال مجلس برآمد، اما نا‌کام ماند و ناچار به استعفا شد.

او سه سال بعد، در بهمن‌ماه سال ۱۳۲۴ هـ. ش، دوباره به نخست‌وزیری رسید. او در این دوره توانست مشکل حضور نظامی روس‌ها در آذر بایجان و فعالیت فرقه دموکرات در این منطقه را حل کند. «قوام السلطنه» در این دوره نیز تمایلی به فعالیت مجلس نداشت، او که مدعی بود «فرمان مشروطیت» را نوشته است، تمام‌توان خود را برای از دور خارج کردن مجلس به کار بست. «قوام السلطنه» در سفر خود به شوری، روس‌ها را با وعده امتیاز نفت شمال فریب داد و در خفا، دوستی به طرف آمریکایی‌ها دراز کرد. او که مردی سیاس بود، با توده‌ای‌ها هم طرح دوستی ریخت و کوشید از ظرفیت آنها نیز برای رسیدن به اهدافش استفاده کند. می‌توان گفت که «قوام السلطنه» به سلطنت

نوسنده، روزنامه نگار و مورخ دوران معاصر بود. وی پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ،سر دبیری مجله خواندنی ها را برعهده داشت و سپس به نگارش کتاب های تاریخی روی آورد. آثار طلوعی، «افزون بر نثر خواندنی و جذابشان» ،درگیرکننده اطلاعات مستند تاریخی است. از آثار وی می توان به «بازیگران عصر پهلوی»، «فرهنگ جامع سیاسی» و «خواندنی های تاریخی» اشاره کرد.

می اندیشید و اصلاً بی میل نبود که به این مقام دست پیدا کند. با این حال، او مدتی بعد، ناچار به استعفا شد.

■ **بزرگ ترین اشتباه سیاسی**

در سال های اوج گیری نهضت ملی شدن صنعت نفت، «قوام السلطنه» در قامت سیاست‌مداری که می‌تواند مانع از رسیدن مردم به حق قانونی‌شان شود، ظاهر شد. چرا او چنین مسئولیت‌ننگینی را پذیرفت؟ «قوام السلطنه» مردی زیرک و سیاست‌مداری توانمند بود. او به خوبی می‌دانست که پذیرش این مسئولیت، چه فرجام‌نگینی در پی خواهد داشت. برخی معتقدند که حس جاه‌طلبی و فزون خواهی «قوام السلطنه» بود که وی را در آستانه ۸۰ سالگی، دوباره به میدان سیاست کشاندو طالب‌پُست نخست‌وزیری کرد. بعضی نیز اعتقاد دارند، او به اشاره انگلیسی‌ها به میدان آمد و مأموریت داشت در قبال به دست آوردن قدرت، منافع آنها را در ایران تأمین کند. این که کدام‌یک از این دو دلیل یا دلایل دیگر، مقرون به صحت است، دقیقاً مشخص نیست؛ اما تردیدی نیست که وقتی در ۲۷ تیرماه سال ۱۳۳۱ هـ. ش، «قوام السلطنه»، اعلامیه شدیداللحن خود را پس از رسیدن به مقام نخست‌وزیری منتشر کرد و وعده «کشتنیان را سیاسی دگر آمد» سر داد، بزرگ‌ترین خطای دوران فعالیت سیاسی خود را مرتکب شد.

به نوشته «محمود طلوعی» در «بازیگران عصر پهلوی»، «این اعلامیه شدیداللحن که بدون مطالعه جوانب امر و انعکاس آن در جامعه منتشر آن روز ایران منتشر شد، آخرین اثر مکتوب و بزرگ‌ترین خطای سیاسی قوام السلطنه به شمار می‌آید»؛ اشتباهی که به منزله پایان حیات سیاسی «احمد قوام» بود. او روز ۳۱ تیرماه سال ۱۳۳۲ هـ. ش، استعفاداد و برای همیشه از صحنه سیاسی کشور خارج شد و درست دو سال بعد، در ۳۱ تیرماه سال ۱۳۳۴ هـ. ش، در ۸۲ سالگی، در گذشت.

احمد قوام در اواخر عمر همراه با تنها فرزندش که او نیز در جوانی در گذشت.

خراسان روزنامه‌مسح ایران یک‌شنبه ۱۳ تیر ۱۳۹۵، ۲۷ رمضان ۱۴۳۷، شماره ۱۹۲۹۴

پاورقی

●●●

گروه‌های چپ در ایران (بخش بیست‌ونهم)

سرگرمی‌های سازمانی

چریک‌های فدایی خلق، پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با استفاده از شرایط به وجود آمده، به جذب اعضای جدید و سازماندهی نظر دارانشان روی آوردند. ثمرکز آنها بیشتر در مراکز آموزش عالی بودو ستادشان در دانشکده فنی دانشگاه تهران، یکی از مراکز اصلی جذب اعضای جدید به حساب می‌آمد. با این حال، چریک‌ها با یک مشکل عدده‌روبرو بودند؛فضای آن‌روزهای کشور دیگر مناسب پرداختن به فعالیت‌های چریکی نبود. سقوط رژیم شاه و پیروزی مردم، دلایلی را که چریک‌ها بر اساس آنها به فعالیت‌های مسلحانه می‌پرداختند، تقریباً از بین برده و زمان ورود چریک‌ها به عرصه فعالیت‌های سیاسی فرا رسیده‌بود. اما مشی مسلحانه چریک‌های قدیمی، تغییر رویکرد از چریکیسم به فعالیت‌های سیاسی را بر نمی‌تابید. آنها به اصلت فعالیت‌های چریکی و مسلحانه اعتقادداشتند و از طرفی، همان‌طور که در قسمت‌های قبلی اشاره کردیم، نسبت به انقلاب اسلامی و مردم، خوش بین نبودند. این امر، از توانایی آنها برای ایجاد ساختارهای حزبی مناسب که در سایر احزاب و گروه‌های چپ گرا، مانند حزب توده، کاملاً ناپدید شده‌بود، به شدت می‌کاست. برخی از اعضای جوان تر سازمان و نیز، تعدادی از «کادرهای ویژه»؛ دلیل این ناتوانی را در یافته‌بودندو مدعی می‌کردند اعضای قدیمی و سران گروه روادار، به پذیرش شرایط جدید کنند، اما توفیق چندانی نیافتند..

■ **چالش فقدان مشی واحد**
این شیوه، شرایط فعالیت را برای چریک‌ها بسیار سخت می‌کرد. جلسات آنها به دگیری و نزاع بر سر تغییر مشی می‌گذشت و به جایی نمی‌رسید. برخی از اعضای قدیمی‌تر که به واسطه فعالیت‌های مسلحانه پیش از انقلاب، از مقبولیت نسبی در میان اعضای جدید برخوردار بودند، از نفوذ خود برای برانگیختن جوان‌ترها علیه کسانی که به دنبال مشی سیاسی در برابر چریکیسم بودند، استفاده می‌کردند. این درگیری‌ها، مشکلی را که چریک‌ها از نخستین روز فعالیتشان به آن دچار بودند، تقویت کرد؛ مشکل فقدان درک صحیح از شرایط جامعه ایران. بسیاری از سران چریک‌ها، اصولاً نمی‌توانستند بدین‌ترند که در ایران، انقلابی روی داده‌است. آنها به تغییر شرایط کشور با بدبینی می‌نگریستند. این تردیدها، با شتاب حوادث و وقایع نخستین ماه‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی همخوانی نداشت و به همین دلیل، چریک‌ها هر روز بیشتر از روز قبل از مردم و خواست آنها فاصله می‌گرفتند؛ به طوری که در نخستین موضع‌گیری سیاسی خود پس از پیروزی انقلاب اسلامی، همه پرس‌ی جمهوری اسلامی را تحریم کردند.

مرکز آموزش تخصصی رسانه خراسان

ثبت نام دوره های تابستان آغاز شد

اعطای مدرک معتبر مورد تایید اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان رضوی

عنوان درس	تعداد جلسات	شهریه (تومان)	زمان
مقاله نویسی	۱۵	۱۰۰.۰۰۰	دوشنبه، چهارشنبه ۱۶-۱۱:۳۵
خبرنویسی مقدماتی	۱۵	۱۰۰.۰۰۰	شنبه، دوشنبه ۱۵-۱۶:۳۵
سیک‌های نوین خبرنویسی	۸	۸۰.۰۰۰	یک شنبه، سه شنبه ۱۳:۳۵-۱۵
گزارش نویسی	۱۵	۱۰۰.۰۰۰	شنبه، چهارشنبه ۱۴-۱۵:۳۵
ویراستاری مطبوعاتی	۱۵	۱۰۰.۰۰۰	یک‌شنبه، سه‌شنبه ۱۶:۳۵-۱۸
دوره فشرده روزنامه‌نگاری	۱۹	۱۷۰.۰۰۰	یک‌شنبه، سه‌شنبه ۱۵-۱۱:۳۵
فتوشاپ	۱۳	۱۴۰.۰۰۰	یک‌شنبه، سه‌شنبه ۱۵-۱۶:۳۵
ایلوستریتور	۱۵	۱۱۰.۰۰۰	یک‌شنبه، سه‌شنبه ۱۷-۱۸:۳۵
ایندیزاین	۱۵	۱۱۰.۰۰۰	دوشنبه، چهارشنبه ۱۷-۱۸:۳۵
طراحی برای انیمیشن	۱۶	۱۶۰.۰۰۰	شنبه، دوشنبه ۱۷:۳۵-۱۹
هباتی عکاسی	۱۵	۱۰۰.۰۰۰	دوشنبه، چهارشنبه ۱۷-۱۸:۳۵
عکاسی پیشرفته	۹	۱۰۰.۰۰۰	چهارشنبه ۱۴-۱۶:۳۵
عکاسی خبری	۸	۱۰۰.۰۰۰	یک‌شنبه، سه‌شنبه ۱۵-۱۶:۳۵
ویرایش حرفه‌ای عکس	۱۵	۱۰۰.۰۰۰	شنبه، دوشنبه ۱۵-۱۱:۳۵

لیت نام غیر حضوری: WWW.EDU-KH.IR
شماره تماس: ۳۷۰۰۹۲۲۱ - ۳۷۰۰۹۲۲۵
لیت نام حضوری: سازمان آب- شهید صادقی ۱۸، پلاک ۲۵